

ЛАМ НАРЫН

2010 он, 12 сар №4

СЭТГҮҮЛ

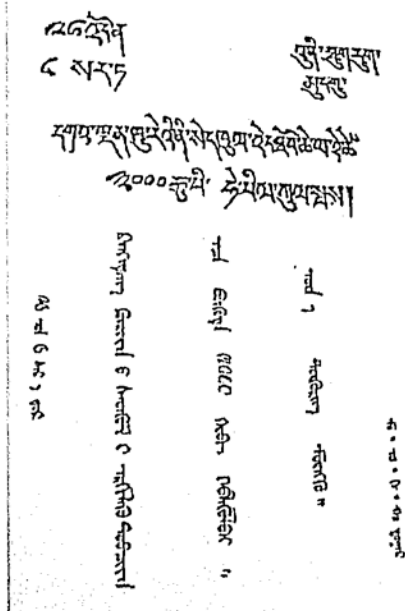

МОНГОЛЫН ТУСГААР ТОГТНОЛ БА БОГД ЭЗЭН ХААН

**ТУСГААР ТОГТНОЛОО СЭРГЭЭХИЙН ТӨЛӨӨ ХИЙСЭН
ТЭМЦЛИЙН ТҮҮХИЙГ ШИНЭ, ЗӨВ БАЙР СУУРИНААС
ЭРГЭЖ СУДЛАХ ШААРДЛАГА**

Лам нарын сэтгүүлийн 26 (1936) онд анх гарсан дугаар

ТЕЛЕКИ КРИСТИНА
ЧУЛУУНБАТЫН ГАНСҮХ

Монголд 1921 оны хувьсгал ялж, социалист үзэл суртал хүчтэй дэлгэрснээр шашныг хавчиж эхэлсэн. Энэ үйл явц 1928 оноос сүм хийд болон өндөр хэргэм зэрэг, мяндаг тушаалтай лам нарын хөрөнгө хураах, баривчилж байцаах, шоронд хорих, зохиомол хэлс хэрэг тулгах, цаазлах зэргээр эхэлсэн. Үүнээс гадна хүрээ хийдүүдийн хурал номыг зогсоож, шинээр лам болохыг хориглосон. 1932-1936 оны хооронд харьцангуй тайван болж хийдүүдийг дахин сэргээн хурал ном хурах нь чөлөөтэй болсон хэдий ч 1935 оноос их хэлмэгдүүлэлт эхэлсэн.¹ Энэ үед шашны талаар янз бүрийн бодлого явуулсан. Жишээ нь:

Лам нараас цэргийн татвар авах, 18 насанд хүрээгүй хүүхдүүдийг лам болохыг хориглох гэх мэт.

1937-1938 онд их хэлмэгдэлт дээд цэгтээ хүрсэн. Энэ үед байсан 1000 гаруй сүм хийдүүдийг нурааснаар шашны хөгжлийг зогсоосон.

Улаанбаатар хот нь хамгийн олон сүм дуганууд, түүнд шавилан суух лам хуврагуудаас гадна засаг захиргааны төв байлаа. Нийслэл хотод засгаас авч хэрэгжүүлж байгаа бодлого шийдвэрийг шинэлэг хэлбэрээр ухуулан

таниулах ажил хэр явагдаж байсныг Баасангийн хурал болон Лам нарын сэтгүүлд тодорхой бичигдсэн байдаг.

“Лам нарын сэтгүүл” 1936 онд тэр үеийн засгийн газрын зөвшөөрлөөр үйл ажиллагаа явуулсан Шашны захиргаанаас эрхлэн гаргадаг сэтгүүл байсан. Сэтгүүлийн эрхлэх товчоонд Эрдэнэпил, Шадав, Ринчинхорлоо нар байлаа. 1930-аад оны үед лам нарын ихэнх нь монгол бичиг үсэгт тайлагдаагүй. Харин төвд бичиг үсгийг сайн уншдаг байсан учир тус сэтгүүлийг монгол хэлийг төвд үсгээр галиглаж, мөн худам монгол бичгээр хэвлэн гаргаж байжээ. Сэтгүүл гаргах болсон гол учир шалтгаан нь:

Тухайн үед сонин сэтгүүл нилээд гарч байсан хэдий ч лам нар тэр болгон үздэггүй байжээ. Учир нь лам нарын олон эрхийг улс төрийн шалтгаанаар хассан байсан. Үүнээс улбаалан хэсэг лам нар санаачлан өөрсдийн гэсэн хэвлэлтэй болох, түүгээрээ дамжуулан лам нарын дуу хоолойг засгийн газарт хүргэх, мөн лам нарын боловсролыг дээшлүүлэх, засгаас гаргасан шийдвэрүүдийг лам нарт таниулах, гадаад дотоод мэдээ мэдээллийг хүргэх зэрэг нилээд өргөн хүрээний мэдээлэл агуулж байжээ. Үүнээс зарим нэгэн шашны талаар явуулж

байсан хууль дүрмийг цухас дурдвал:

Шашны захиргааны дүрэм, гэгцлүүдийг сургуульд явуулах, лам нарыг артельд ажиллуулах, лам нараас татвар авах, шашин төрийг тусгаарласны тухай, лам болох журмын тухай гэх мэт.

Уг сэтгүүлийг сар бүр гаргах төлөвлөгөөтэй байсан боловч тухайн үеийн нөхцөл байдлаас шалтгаалж 4 дугаар гарсан нь одоо Үндэсний номын санд хадгалагдаж байна.

Энэ сэтгүүлээс тухайн үеийн лам нарын үзэл санаа, социалист үзэл санааг нийгэмд хэрхэн хүлээж авч байсан тухай, тухайн үеийн Монголын өнгө төрхийг түүхийн үнэн бодитой мэдээллүүдээс харж болно.

Анхны дугаарын (1936/1) хэвлэлд (4000 хувь гарсан, улаавтар шар нүүртэй) 11 төрлийн мэдээ мэдээлэл багтсан байдаг. Төвд галиг (pp.2-44.), монгол бичиг (pp.45-80.)-ээр тус тус хэвлэн гаргасан. Анхны дугаарын хуулбар ба товч танилцуулга 2001 онд гарсан². Анхны дугаарт багтсан мэдээллүүд:

- 1.Сэтгүүлийн ерөнхий удиртгал (төвд: 2-р хуудснаас; монгол 45-р хуудснаас)
- 2.Монголын шашны дотор байдаг лам нарт хэсэг лам биднээс учиртай хэдэн үг хэлье (7; 47)
- 3.Засгийн газраа мэдүүлсэн өргөдөл ба ерөнхий сайдын тушаал (9;52.)
- 4.Сэтгэлийн харанхуйг арилгах туяа хэмээгч оршибай³ (16;56)
- 5.Шашин төрийг тусгаарласан ба лам нарын харилцааны тухай улсын засгийн бодлого (22; 62)
- 6.Халдвартай халуун томуу тархууза (31; 70)
- 7.Лам нарын эмнэлэгийн газар (34; 73)
- 8.Жижиг мэдээ (36; 74)
- 9.Гадаад мэдээнээс (37; 75.)
- 10.Лам болох эсэх эрхийн тухай (37; 76)
- 11.Уриалга (42; 79)

“Лам нарын сэтгүүл”-ийн дараагийн дугааруудад гарсан мэдээллүүд:

Хоёрдугаар сэтгүүлийн гарчиг: (1936/2. 56 орчим хуудас, 4000 хувь гарсан)

- 1.Хувьсгалын 15 жилийн ойн баяр ба наадам
- 2.Тус сэтгүүлийн 1 дүгээрийн тухай гаргасан саналууд ба тусламж
- 3.Наран баригдсаны тухай
- 4.Банчин лам төвд газраа харьжээ
- 5.Бурхны шашин их эрдэнээр арван зүгийн ялгуусан бурхан бодьсатва сэлтэд өргөн илгээсэн захиа бичиг. Жадарын хамбын зохиолын тайлбар хоёр. (Уг эх нь төвд галигаар биш, харин төвд хэлээр бичигдсэн)
- 6.Монголын шашны лам нарт хэлэх учиртай хэдэн үгний үргэлжлэл
- 7.Албан татварын учир
- 8.Лам нарын эмнэлэгийн газрын ажлын дүн
- 9.Эмч Чоймпэлийн өргөдөл
- 10.Арван найман настны бүртгэл ямар болсон
- 11.Ариун цэврийн тухай
- 12.Элдэв зүйлийн жижиг мэдээ
- 13.Хязгаарын будлиануудын товч
- 14.Асуулт хариулт
- 15.Өнгөрсөн 15 жилийн дотор төвд номын бар ямар байсан зэрэг.

Нийлүүлсэн гуравдугаар болон дөрөвдүгээр сэтгүүлийн гарчиг

(1936/ 3-4) (156 орчим хуудас). Мөн Үндэсний Төв Архивд бий. (SKh-204/29)

- 1.Оршил
- 2.Шашны захиргааны есдүгээр их хурлын тогтоол
- 3.Шашны захиргааны дүрэм
- 4.Лам нарын тухай засгийн бодлого
- 5.Сэтгүүлийн хашаанд орхисон нэргүй бичгийн хариу

6.Улсын дээд шүүхээс тасалсан нэгэн хэрэг

7.Лам нарын дотор үүсч буй артель үйлдвэрийн тухай мөн илтгэл ба тайлан

8.Дотоод Монголоос оргож ирсэн нэгэн ламын ярьсан зүйл

9.Орлого бүхий лам нарт албан татвар ноогдсон тухай

10.Лам хүүхдийн бичиг үсгийн сургууль

11.Завханаас ирүүлсэн захидал

12.Завхан дахь сурвалжлагчаас бичсэн зүйл

13.Зарим хуурамч явдлыг илрүүлэн шүүмжлэх нь

14.Орон нутгийн тусламж ба захидлууд

1937 онд гарсан, нэгтгэсэн тавдугаар ба зургадугаар (1937/1-2) (100 орчим хуудас)

1.Шашны захиргааны есдүгээр их хурлын тогтоолын явц

2.Үнэн худлын тодорхой ялгавар хэмээх оршивай

3.Лам нарт таниулах хэмээсэн товч өгүүлэл

4.Өлгий ба Егүзэрийн хийдийн хэсэг урвасан лам нарын хэргүүдийн тухай 2 зүйл

5.Манай улсын доторхи олон хүрээ хийдийн дотор юу болж байгаа буй

6.Орон нутгийн сурвалжлагч нар ба бусад лам нараас бичсэн санал шүүмжлэлүүд

7.Болох эсэхийг бусдын анхааралд тавьмой

8.Орон нутгийн сайшаал ба тусламжууд

“Лам нарын сэтгүүл”-ийн нэг эрхлэгч бол Дашчойнпэл дацанд гавжийн дамжаа барьсан Н.Эрдэнэпил (1887-1960). Тэрээр 1944 онд Ганданг дахин нээгдэхэд Гандантэгчэнлин хийдийн анхны хамба. Одоо байгаа өндөр настай лам нар Эрдэнэпил (Пил) хамбын 1930-аад оны үед явуулж байсан үйл ажиллагааг сайн, муу хоёр янзаар үнэлдэг. Үүнд:

Нэг талаар тухайн үеийн төр засагтай ихэд найрсаг хандаж байсныг нь буруутгадаг хэдий ч нөгөө талаар Гандантэгчэнлин хийдийг дахин нээхэд, мөн олон газраас судар номууд, бурхан шүтээнүүдийг цуглуулах ажилд ихээхэн идэвхтэй зүтгэж, хурлаа хурж эхлүүлсэнд талархалтай ханддаг.

Лам нарын сэтгүүлийн анхны дугаарын хөрвүүлэг

Нүүр

Лам нарын сэтгүүл:

Энэхүү сэтгүүлийг Улаанбаатар хот дахь Гандан хүрээний лам нарын сэтгүүлийг эрхлэх газраас сар тутам нэг удаа хэвлэн нийтэлмөй: дүгээр 1.⁴

Гарчиг

- 1.Сэтгүүлийн ерөнхий удиртгал
- 2.Монголын шашны дотор байдаг лам нарт хэсэг лам биднээс учиртай хэдэн үг хэлье
- 3.Засгийн газраа мэдүүлсэн өргөдөл ба ерөнхий сайдын тушаал
- 4.Сэтгэлийн харанхуйг арилгах туяа хэмээгч оршибай
- 5.Шашин төрийг тусгаарласан ба лам нарын харилцааны тухай улсын засгийн бодлого
- 6.Халдвартай халуун томуу тархууза
- 7.Лам нарын эмнэлэгийн газар
- 8.Жижиг мэдээ
- 9.Гадаад мэдээнээс
- 10.Лам болох эсэх эрхийн тухай
- 11.Уриалга

1.Сэтгүүлийн ерөнхий удиртгал

Тус Монгол улсын сонин сэтгүүл нийтэлж эхэлсээр арван хэдэн жил өнгөрч хот хөдөөгийн зэрэг алин газраа нилээд тархан дэлгэрээд сонин сэтгүүл уншигчдын тоо жилээс жилд нэмэн нэмэгдэх тутам ашиг тус нь эрхбиш олны нүдэнд илэрхий болсоор аж.

Гагцхүү бидний лам нарын дотор болбоос энэхүү сонин сэтгүүл нь бараг бүр уншигдахгүй байна. Үүний учир нь манай монголын хийд сүмд монгол үсэг мэдэх хүн тун цөөн буюу нөгөөтэйгүүр олон нийтэд зориулсан сонин сэтгүүлийн дотор хот хөдөөгийн ба гадаадын элдэв мэдээ гаравч харин чухам хийд сүмд хамаарагдах мэдээ нь нэн ховор, бас сүм хийдийн дотор сонин тархахад дургүй этгээд ч нилээд буй. Ийм хэдэн шалтгаанаас лам нарын дотор сонин уншигчдын тоо тийм бага болжээ.

Одоо хянаваас тус улсад нэгэнт эрх чөлөөтэй байдал байгуулагдсан хойно зүйл бүрийн ном дэвтэр, сонин сэтгүүл зэргийг хэвлэн нийтлэхэд ямар ч саад тогтор тохиолдохгүй болсон учир сүүлийн арван хэдэн жилийн дотор манай Монгол улсад аливаа сургуулийн сурах дэвтэр, хэлний дүрэм, тоо бодлогын дэвтэр, засаг төрийн заавар, хууль, түүх зохиол зэрэг хар хүн ба ер олон нийтэд зориулсан хэвлэлүүд ямар ч саадгүй гарч байснаас гадна лам нар бидний чойрын игча ба уншлагад зориулсан олон төвд номыг хуучин бард даруулах буюу шинэ бар сийлүүлэх зэргийн ажилд ардын засгийн үест хэзээ ч ямар нэгэн саад гараагүй байжээ.

Иймд олон нийтэд зориулсан сонин сэтгүүлийн хажуугаар лам нар бидэнд зориулж тусгай сонин сэтгүүлийн зүйлийг хэвлэж тараах хэмээвээс мөн ч саадгүй бүтэх хэрэг хэмээн горилж зохих газарт мэдүүлээд, энэхүү сэтгүүлийг зөвшөөрүүлсэн хойно одоо лам нарын дотор аль сэргэлэн авьяастай этгээд үүнд чадахаар тусалж оролцох аваас бид энэ сэтгүүлийг нийтлэн тарааж лам нарын олонхид нилээд их тус нэмэр хүргэж болно хэмээн санамог.

Энэхүү сэтгүүлийн гол зорилгыг товчилвоос:

1. Одоо хүртэл сүүлийн хоёр гурван жилийн дотор монгол үсгийн сургууль зарим хийд сүмүүд дотор нэгэн бяцхан явцтай болсон боловч лам нар бидний олонхи угаас монгол үсэгт дадлагагүй ямагт төвд үсгийг гол болгож байсан ба байгаа ч үест энэхүү сэтгүүлийн доторхи зүйлийг аль чадахуйцаар төвд монгол үсгээр зэрэгцүүлэн хэвлэж монгол үсгийг таниулах явдалд ч дөхөмтэй арга замын нэгэн мөн бололцмой.

2. Үүнээс гадна лам нар бидний одоогийн байдалд бас л нэгэн их гэм буй. Юун хэмээвээс монгол үсэг мэдэхгүйн гадна тус монгол ард улсын чухам бодлогыг тун үл мэдэх буюу муу санаатай этгээдэд хууртаж засгийн бодлогыг мушгин гүжирдэх замаар орж олон нийтийн түүхтэй явдалуудаас хөндийрөн дан ганц ам яриаг түшсээр худал цуурхалын далайд живжээ. Энэ мэтийн харанхуй байдлыг ашиглаж тус монгол улсын шар хар алиныг ч ялгалгүй харгислан дайсагнах этгээдүүдээс өнөөх сохор ам яриаг дураараа залж гуйвуулан олон биднийг мунхаруулах явдал ч элбэг үзэгдмөй. Энэ сохор худалч ам яриануудын харанхуй шөнийг гэрэлтүүлэх.

Дан ганц шалгарсан онц мэдээ ба олон нийтийн шудрага зөв санал шүүмжлэлийг баримтлан, энэхүү сэтгүүл нь нэгэн дөхөмтэй арга болмой. Үүнээс гадна шашны доторхи явдалд ч бидний лам нар хэлэлцэн үл барах маш олон зүйлийг бид энэ үест зөв эс хэлэлцэж чадваас манай шашинд ч зөв буруу, сайн муу, үнэн худал, буян нүгэл зэргийг огт ялгаж чадахгүйд хүрмөй.

Энэ мэт зүйлийг хэлэлцэхүйд дан ганц ам яриагаар хангаж үл болох учир юун хэмээвээс, дан ам ярианы ёсоор хэлэлцэх аваас зөв саналын зарим нь эрхгүй дарагдах далдлагдах нь элбэг баймой.

Харин сонин сэтгүүлд болбоос ямар ч саналыг эрх чөлөөтэйгээр илрүүлж бие биесдээ уурлалгүй зөв шудрагаар нөгөө эсэргүү саналыг ч мөн цочилгүй бичүүлээд түүнд зохих хариу тавьж уг хэргийг зөвөөр хэлэлцэх хамгийн сайн арга биш үү.

2. Монголын шашны дотор байдаг лам нарт хэсэг лам биднээс учиртай хэдэн үг хэлье

Бид нар болбоос эртнээс монголын дотор дэлгэрсээр ирсэн бурхны шашинд орж лам болж шашин шүтлэгийг барьж олон олон засаг төрийн үе болж явсаар ирсэн

билээ. Одоо энэ үед монголын дотор дэлгэрч мандсан ардын засгийн үед шашин шүтлэгийг барьж сахилыг сахиж сэтгэлийг номхотгож байхуйд ямар засаг ашиг тус хүргэж байна хэмээн үнэн худлаа баримтлан яриваас урьдын манж засаг мэт эзэрхэг засгийн үед монголын дотор олон амьтны сэтгэлд байсан шашныг гадаад өнгө үзэл болгож гэргийтний өнгөнд урвуулж худал хуурмагаар авчиж байсныг номд үзвээс бидний лам нар бүгдээрээ мэднэ.

Тэр эзэрхэг засгийн үед сүрэг мал тоолж сан жасын мөнгийг хүүлэн хурааж хөндий барилга барих тэргүүтэн гаднах өнгө үзлийн баг хувцасыг өмсөж ядуу олныг дарлан явдагыг шашны буруу талын ажил мөн хэмээн номонд бидний лам нар үзвээс тодорхой.

Манай монголын ардын засаг болбоос энэ монгол өөрийн эрхийг олж цааз тогтоож урьдын адил бузар холилдсон шашныг цэвэрлэн салгаж лам нар бид нарт тусгаарлаж бариулан эрхийг өгсөн гэж бид мэдсээр байгаа биш үү.

Бид нар одоо ном үзэж сахил сахиж сэтгэлээ номхотгож байхад ямар юм дутуу буй.

Тийм байтал бидний дотроос хэн зарим нэг хоёр лам нар ардын засгийг муу хэлэх, дэмий чалчаа худал цуурхал ярих, гадаадын дайсныг хүсэх тэргүүтэн шашны ёсон биш гэж бид номонд үзвээс мэднэ. Тийм болбоос бид одоо гадаадын этгээдийн эрхэнд орохыг хүсвээс шашин номын ёсонд үл таарахаар барам, ертөнцийн ёсонд ах дүү болсон монгол олныгоо цусан далай болгож дайснаудын гарт орно гэж бодвоос мунхагын туйл биш үү.

Бид одоо ном үзье гэвээс ном байна. Ном заалгая гэвээс багш нар байна. Хоол хувцас бүгд бэлхэн байхад өөрийн муу үйлээ эрж байна биш үү.

Бидний лам нар энэ мэтийн үг ярихад боогдолгүй байна юунд эс ярьсан билээ. Одоо ярьж байа.

3. Засгийн газраа мэдүүлсэн өргөдөл ба ерөнхий сайдын тушаал

Монгол Улсын 26 дугаар он 4 сарын 6-наа

Загд, Эрдэнэпил, Шадав нарын зэрэг хэсэг лам нараас харьяат засгийн газраа өөрсдийн хүсэлтийг илэрхийлж гуйн мэдүүлэх учир: Манай монгол ардын засгийн газар нь энэхүү 15 жилийн дотор гадаадын түрэмгийлэн дарлагчид ба дотоодын ноёлон захирч мөлжигчдийг эсэргүүцэж өөрийн үндэсний аж ахуй ба эрдэм боловсролыг хөгжүүлж ард түмнийг эрх чөлөөт тусгаар тогтносон улсыг мандуулан түүнийг батлан хамгаалах ардын цэргийг байгуулан бэхжүүлж манай монголын ард түмэн нь өөрийн хувьсгалын туйлын сайн үр бүтээлүүдийг үзэж байхад тус монгол улсын хүн амын үлэмжхэн хэсэг болох бидний лам нар нь сүм хийдийн дотоод жаяг дэглэм ба бурхан шагимуны нарийн ёсыг хайхрахгүй зарим нөлөө бүхий толгой лам нараас аж амьдралыг ба сүм хийдийн хэргийг эрхлэн явуулахдаа дорд лам нар ба ардын эрх ашигт харштай бодлогуудыг явуулж буй учраас манай хэсэг лам нарууд нь энэхүү тус улсын хувьсгалын сайн сайхан байдлыг бүрнээ мэдэж танилцах ба ашиглаж чадахгүйгээр хоцорч байна. Энэ нь манай олонхи лам наруудад гүнээ холбогдолтой бөгөөд учир юун хэмээвээс лам нарын дотор тус улсын үндэсний тусгаар тогтносон бүрэн эрхт байдлыг мандуулах явдалд үнэн зүрхнээс найдвартай бөгөөд ард түмний хань нөхөр болох лам нар нь маш олон байх атлаа тэрхүү харгис толгой зарим лам нараас засгийн хуулиудыг зөрчиж хувьсгалын эсэргүү буюу өөрийн эх орон ба улсаас урвах зэргийн элдэв гэмт хэргүүдийг үйлдэж байх нь бүх лам наруудад сэжиг таавар төрүүлэхэд хүрнэ. Бидний лам нар болбоос бурхан Буддагийн ёсон суртгаалыг дагаж хүмүүс болох бөгөөд манай шарын шашин нь тус монгол орны ард түмнийг гал усны гашуун зовлонд учруулахыг хүссэн хорт зорилго бүхий хүмүүсийн явдлыг зөв болгохын тулд ашиглагдах ёсгүй бөгөөд гагцхүү бурхан Шагимуниас эх болсон зургаан зүйлийн хамаг амьтныг

энэрч ивээх гэсэн суртгаалыг явуулахыг хүсдэг амой. Мөн дээд лам нарын зарим нэг нь бурхан Шагимиуни ба богд Зонхавагаас тогтоосон лам нарын сахил санааар ба ариун ёсыг гажуудуулах явдлыг олонтоо гаргах төдийгүй бурхны шашныг ариун тунгалагаар байлгах санаачлагыг огт гаргахгүй харин сүм хийдийн байдлыг бууруулан сарниулж буй хэмээн бид нар үзнэ. Учир нь тэд нараас сүм хийдийн дотор лам нарын эрдэм шашны нарийн ёсон лугаа холбож явуулахгүй харин өөрсдийн ашиг орлого ба хэргэм тушаалыг эрхэм болгох хэргийг явуулж байна. Иймийн тул манай шарын шашны эзэн бурхан багшаас лам нарын өмнө тавьсан сургаал бодлого дээрээс үндэслэн гаргаж бүхий манай энэхүү саналуудыг бид нар дэлгэрүүлж тэр бүр чадахын аргагүй болсон учраас харъяат засгийн газраа бидний хэсэг лам нар хамтдаа санаа нийлж энэхүү хүсэлтийг гаргаж өргөн мэдүүлсэн учир болбоос лам нарт өөрийн лам нарын сонин хэвлэл гаргаж байх зөвшөөрлийг гуйхаар шийдвэрлэсэн билээ. Энэхүү лам нарын сонинг гаргах явдлыг хэрэв зөвшөөрөх аваас эл сонинд шашныг хиргүй ариун цэвэр байлгах ба шашинд ба түүнчлэн улсад хорыг учруулагч аливаа зөрөх, гажуудуулах явдлуудтай тэмцэнэ. Бид нарын олонхи лам нарын эрх ашгийг хамгаалж шашныг төрөөс тусгаарласан хуулийг ёсчлон баримталж байх болно.

Манай энэхүү саналыг өмгөөлөх ба талархах лам нарууд Гандан хүрээнд ба мөн ч хөдөөгийн сүм хийдүүдэд үлэмжхэн байхыг бид нар мэдэх тул манай талын лам нарын дотроос энэхүү сонин гаргах явдалд эд хөрөнгийн зэрэг элдэв тусламж үзүүлэх буй яа хэмээн бид нар дамчиггүй санана. Бидний биес энэхүү сайн дурын сонин гаргах явдалд хэрэглэгдэх зардлын зүйлийг аргацаан гүйцэтгэх учрыг хамтаар илэрхийлье. Басхүү бидний лам нар энэхүү сонинг хариуцлагатайгаар эрхлэх эрхлэгч нарыг өөрсдийн дундаас томилон сонгож гүйцэтгэх боловч бид нар нь угаас сонины дадлага мэргэжилгүй учир их л дутагдалтай байх учрыг гаргаж мэдүүлье.

Загд, Гомбожав, Эрдэнэпил, Амгалан, Шадав, Лхүндэв, Чойдог, Данзан, Лувсанзундуй, Нямбуу, Лувсансанжаа, Гэлэгдорж, Лигдэн, Жалцан, Ендон, Лувсансандаг, Цэвэг, Шарав, Ням, Лувсанчүлтэм, Лувсан, Чимэд, Адашан, Ринчинхорлоо, Умойцо, Дорж.

26 он 4 сарын 20-ноо

Ардын сайд нарын зөвлөлийн ерөнхий сайдаас гаргасан 51 дүгээр тушаал.

Улаанбаатар хотын Гандан хүрээний Загд, Эрдэнэпил, Шадав зэрэг 26 тооны лам нарын гарын үсэг зурж засгийн газраа оруулсан ерөгдийн дотор дурдсан нь:

Манай ард түмэн нь өөрийн хувьсгалт засгийн гавьяагаар энэ 15 жилийн дотор гадаадын түрэмгийчид ба дотоодын захирч мөлжигчдийг эсэргүүцэж эрх чөлөөгөө эдэлж өөрийн үндэсний аж ахуй ба соёл боловсролоо хөгжүүлэн өөрсдийн хувьсгалын ололт бүхий сайн үр бүтээлүүдийг үзэж байхад тус монгол улсын хүн амын үлэмжхэн хэсэг болох бидний дорд лам нар нь энэхүү хувьсгалын сайн сайхан байдлуудыг бүрнээ мэдэж танилцах ба ашиглаж чадахгүй хоцрогдон байна.

Мөн ч бидний лам нарын дотор монгол улсын тусгаар тогтносон байдлыг үнэн зүрхэнээс бишрэн үзэх лам нар олон байх бөгөөд зарим ихээхэн нөлөө бүхий дээд лам нарууд нь шашныг ариун цэвэр байлгахыг бодохгүйгээр үл барам. Хууль дүрмийг зөрчих буюу улс төрд харшилтай зүйлийг эдүүлж⁵ бүхий харгаагаар⁶ нийт лам нарын дотор ч сэжиг таавар төрүүлдэг ч зүйл буй.

Иймд хүсэх нь: Өөрийн хувьсгалт засгаас явуулан буй хувьсгалын ололт бүхий сайн үр бүтээлүүдийг олон лам нарт танилцуулан мэдрүүлэх ба төрөөс шашныг тусгаарласан хуулийг биелүүлэх явдалд туслалцах хийгээд дорд лам нарын амьдрал аж байдлыг сайжруулах ба үндэсний хүмүүжил мэдрэлийг⁷ дээшлүүлэх. Шашныг ариун цэвэр байлгах зорилгын үүднээс бидний лам нараас эрхэлж сайн дурын сонин гаргаж байх зөвшөөрлийг

гуймой. Бидний энэхүү сонин гаргах явдалд нэгэн адил туслалцах лам нар олон буй хэмээн тодорхойлон мэдүүлсэнг хянаж үзээд ардын сайд нарын зөвлөлийн ерөнхий сайдаас тушаах нь:

1. Энэхүү Гандан хүрээний нэр бүхий лам нараас засгаас явуулан буй хууль хэрэг ба ялангуяа төр шашныг тусгаарласан хуулийг лам нарын дотор биелүүлэх хийгээд мөн хууль дүрмийг зөрчихгүй байлгахгаар дорд лам нарын аж амьдралга⁸ хийгээд хүмүүжил мэдрэлийг дээшлүүлэх зорилгоор сайн дурын сонин гаргахад зөвшөөрөх тул Улаанбаатар хотын Гандан хүрээнд суулгасан засгийн газрын төлөөлөгч Гэлэгсэнгээр уламжлуулан хойш тушаасугай.

Ерөнхий сайд Амар

Ерөнхий сайдын нэгдүгээр орлогч сайд улсын (маршал) өрлөг жанжин Чойбалсан

Нарийн бичгийн дарга Өлзий-Очир

4. Сэтгэлийн харанхуйг арилгах туяа хэмээгч оршибай Ум сайн амгалан болтугай. Лам, бурханд мөргөмүй.

Бүх монгол орны доторхи хуврага лам нар бүгдэд, шарын дүрстэн хэсэг лам нар нэгдсэнээр алтан сонорын хайрцагт яруу үгсийг айлтгая одоо цагт монголын бүх орноо шудрага журамт монгол ардын засаг дэлгэрэхүйд монголын хуврага бид нар түүний захиргаанд багтаж баймой.

Урьдын цаг Манжийн төрийн үед нэгэн их харш хорт үзэл үүсч бидний дотор дэлгэрч байсан ч зориуд зарлагдаагүйгээс бурхны шашинд хорт уршиг холилдож оршсон буруу үзэлтэн эд нарыг бид нараар таниж мэдсэнгүй байлаа, түүнээс төр солигдохын шалтгаанаар гадаад дотоодын шашны ёсонд үл багтах буруу үзлээр сэтгэл нь хөтлөгдсөн лам нар зарим нэг илэрч гарсаар үзэгдлээ, тэр мэт илэрсэнээс эхэлж сэтгэлдээ муу үзэл үүнийг хадгалж зориудаар дуурссанаас бурхны шашны сүрийг хутгалаа, тэр мэтийн үзлийг үздэг ёс нь жинс зүүсэн хаад ноёд ба гадаад гүрний хүчирхгээр монгол орны хүн амаржиж жаргах бөгөөд бурхны шашин дэлгэрнэ хэмээн хэлэх болно.

Тиймийн тулд тэр мэтийг баригчид нь жинс өгүүлэгчин хэмээн нэрийдэх буюу ноёд өгүүлэгчин хэмээн нэрийдэх болно. Урьдын цагт Энэтхэгийн орон ба Балба Төвдийн орнуудад хэзээ ч гараагүй жигшүүртэй журам энэ гарлаа.

Бурхны шашны ёс нь сахилын онол ба хилэнцийн онол, амь таслах тэргүүтэн нүгэл хилэнц бүгдийг үйлдэлгүйгээр бүх амьтанд энэрч чухаг дээд гурвыг тахиж үйлдэх бөгөөд орчлонгоос уйтгарлан бодь сэтгэлийг бясалгах тэргүүтний буяныг хэдий чадахаар хураах хийгээд гурван хорын нисваансыг авьяас сэлт ерөндөгөөр дарж өөрийн сэтгэлийг номхотгодог тэд нарыг нь бурхадаар шашинд номлосон болой.

Бидний монголын оронд бурхны шашныг дагагч ба жинс буюу ноён өгүүлэгчин ийм хоёр харш үзэлтэн хийд нэгэнт суухад шашинд өлзий бус болохын гэм болмой.

Тиймийн тулд чулуун жинсээр хилэнцийг баригчдыг бурхны шашинд байтугай их тэнгэр Рамжунва тэргүүтний тэрсүүдэд боловч, юун хэлэх билээ.

Тэр мэт өгүүлэгчид орчлонгоос гэтлэх болж гэм амьтан бүхэн төвөггүй орчлонгоос гэтлэх болмой. Юун хэмээвээс хааны боолын төрлийг хэзээ ч амсгаагүй амьтан нэг ч үгүйн тулд болой. Улаан чулуун жинсийг өгүүлэгчний ёс тэрийг бурхадаар бурхны шашинд номносныг бид нар үзэх юмсан.

Шашинд хавьтахгүй гадаадын эдийг бурхны шашинд гүжирдэн зүүгээд тэрхүү үзлээ гол болгон барьдаг энэ, урьд байгаагүй шинэ журам гарлаа.

Бид нарын монголын зарим мэргэцүүдээр ёсон үүнийг мөн хэмээн амлаваас бурхны шашны гадуур зүглэнэ. Тиймийн тулд манжийн уршигын үлдвэр/үлдэгдэл/ үүнийг хориглохгүйгээр хэн нэгэн тэсэх буй.

Манай монголын буянч садны мэргэд нар муу

үзлийг барьдаг ёсон тэрийг эш хийгээд ухаан олноор хориглотугай хэмээн нэгдсэн бид нараар горилж байна.

Бурхны шашны цаст уулын оргилд эш хийгээд ухааны арсланы хүрхрээгээр эл дээрхи муу уршиг үзэлтний омогтныг дарж үйлдвээс түүнээс илүү гайхамшиг ертөнцөд байхгүй.

Хориглох болтугай

Хориглох болмой.

Монголын зурхайн ёсны зуны тэргүүн 17

Монголын албаны тооны 26 он 6 сарын 7

5.Шашин төрийг тусгаарласан ба лам нарын харилцааны тухай улсын засгийн бодлого

1.Шашин төрийг тусгаарласны тухай.

Манай Монгол ард улс бүгд найрамдах засгийг тогтоож үндсэн хуулийг батлан нийтэлсээр даруй арван хоёр жил болжээ.

Үүнд лам нарын тухай тусгай зүйл ангиар бэлхэнээ тодорхойлогдож дараа мөн уг зүйлийн үг үсгийн утга санааг нэмэн тайлбарлаж хэдэн удаа жич гаргасан нь: Хэн алины анхааралд эрхибиш орууштай нь байтугай хэрэг ажил дээр ч бэлхэнээ холбогдон атал, нилээд хийдийн лам нарын олонхи нь уг хуулиудыг дутуу ташаа ухах нь, үзэгдэх буюу урьдын феодалуудаас утгыг зориудлан мушгих нь бас л төдий цөөн бус бөгөөд мөн лам нарын олонхи нь өөрсдөө ч уг хуулиудыг үнэхээр ухамсарлан зөвөөр журамлаж гэм чингэж түүгээр мушгигдахгүй мэт сан.

Иймд уг эх ба зохих тайлбаруудыг баримтлан хуулийн бодлого зорилгыг биднээс дагаж биелүүлэх оролдлого утгыг анхаарч аль ухсаны хирээрээ бас нэг тодорхойлоос:

Шашин төрийг тусгаарласны гол утга нь: Тус монголын тусгаар тогтносон эрх чөлөөг хамгаалах ба түүний аж ахуй, соёл боловсролыг хөгжүүлэх зорилгод ардын засаг болбоос тус ард түмнийг хувьсны шашны үзэл бодлогоор нь ялгаварлан үзэх учиргүй амой.

Ер олон улсын түүхээс авч үзвээс аливаа улсын засгийн газар нь өөрийн аль чадал эрхшээлээрээ нэгэн шашныг өмгөөлөн тэтгэх аваас олон шашны аль нэгийг нь шүтэх буюу ямырг ч огт үл шүтэх хэсэг ардыг хорсгон хүчирхэгчдэд хүрэх нь зайлшгүй.

Бид нэгэн ёсны шашныг шүтнэ хэмээвч үнэндээ хот хөдөөгөөр монголын хуучны бөөгийн мөргөлийг шүтэх этгээд ч мундашгүй олон зэргийн дотоод ялгаа байгаагаар үл барам, шашны зүйлийг онц сонирхон чухалчлахгүй хар хүний ёсоор оршигч хүмүүс эрт ба эдүгээ ч байж байсаар бүр ч үл шүтэх этгээдийн тоо улам олширон ажээ. Жишээлбээс нэгэн улсаас улаан малгайтын ёсыг өмгөөлбөөс, шарын шашныг хамгаалагч нь буюу эсхүл хэдрэг харилцаанд гомдон хорсохчлон улсаас шашныг бишрэн шүтэх этгээдийг буюу жигшин үл шүтэгчид аль нэгийг нь боловч хуулиар хүчирхэн авчирч албадваас ард улсын ард түмний жинхэнэ эрх чөлөөний байдалд шууд харшлан үл нийлэлцэхийн тулд тийнхүү улс төрийн үзлээр огт эс ялгаварлах агуу хуулийг тогтоохуй нь чухамхүү улсын засгийн туйлын зөв зам болох учир тэр нь шашны явдлыг улсын явдлаас тусгаарласны ухаан нь мөн болмой.

Энэхүү бодлого нь харин ч шашинд их л тустай амой. Юун хэмээвээс аливаа улсын төр шашны харилцааг түүхэнд үзвээс аливаа шашнаар өөртөө огт хамаарахгүй улс төрийн бодлогыг биелүүлэхийг оролдох нь бас ч байдгаас засгийн өмгөөлөлийг хүндлэн тогтоороор уршиглан сольдог аж.

Манай шашны номын ёс болбоос өөрийнхөө номлолоороо дэлгэрснээс бус засгийн эрхшээл хүчээр болсон нь үгүй. Энэ үест ганц тус улсад байтугай гадаад олон улсуудад ч мөн л шашны явдал баахан суларсанг хараалан бодовч бидний өөрсдийн дутагдлаас л үндэслэсэн хэрэг, жишээ нь санваарыг сахих ба номын ёсыг номлох чадал нь шашнаа мандуулан дэлгэрүүлэхэд хараахан эс хүрэлцсэнээс болжээ.

Бид эл омтгой ташаагаа үл гэмшин бурууг хүлээлгүйгээр дотоод гадаад улсын засгаас биднийг өмгөөлөх буй яа/ болов уу/ хэмээн найдваас олны нүдний өмнө манай шашны доторхи үйлс чадал дутуу турхан болохыг илэрхийлэхийн гадна, шашинд огт хамаарагдахгүй зорилго зүүж ард улсын дайсны этгээдэд багтаж хувьсгалын хууль цаазад хуврагаа талаар эвдэгдэнэ.

Учир иймийн тулд шашны явдлыг улсын явдлаас тусгаарласан нь шашинд хоргүй болохоор үл барам, үнэхээр их тустайг сэхээрэн олж хувраг бид одооноос улсын засгаас гаргасан уг хуульд ач хариулан чадах хирээрээ хуулийн бодлогыг зөвөөр ухааж ухуулан биелүүлэхийг туслалцан оролдвоос зохимой.

2.Лам болох журмын тухай

Ийнхүү шашныг төрөөс тусгаарласан тухай дээр бас ч нэгэн чухал зүйлийг тэмдэглэвээс 24 оны 12 сард улсын их хуралд ардын төлөөлөгчдөөр шинэчлэн баталж нийтэлсэн хууль ба 26 оны 2 сард гаргасан нэмэлтэд залуу насны этгээдийг шууд лам болох явдалд журам хэмжээ тогтоожээ.

Энэхүү тогтоолыг анай бид буруу ухааран бусчлан бурангуйлах үүнд мөнөөхөн бидний марташгүй винайн ёсоор болбоос ноён засгийн зөвшөөрөлгүй лам болохыг хориглосны гадна хувьсгалын өмнө цаг тухай засгийг барих аймаг хушуудын хаад ноёдын эрхийг хувьсгалаар бүрнээ шилжүүлэн авч эрхийг ард хүнийг мөлжихөд огт бус, харин тэднийнхээ жинхэнэ ашиг тусын тулд эл ардын сонгуулийн засгийг байгуулсан нь манжийн үеэс тэр цагийн засгийн эрхэт хувраг болгох эсэхийг тусгай тогтоосоор ирсэнийг бид тухай бүр хүлээж байсан аваас одоогийн ардын засагт уг эрхийг түмэн илүү зөв хэмээн ухах учиртай нь тэрхүү манжийн үед болбоос манай улс буурай бөгөөд тэр үеийн гадаад олон улсуудын аж ахуй ба соёл боловсролоос их л хоцрогдсон авч мөн л улсын албан ба аж ахуйн ажилд хуврагт шилжүүлэхгүй хэсэг эрчүүд жил бүр шаардагдаж асан агаад эдүгээгийн бидний монгол улс колонийн байдлаас арайхан гахагаж хөл дээрээ зогсон жинхэнэ улсын хэвд сая орж бүхий энэ үестээ улсын ба олон нийтийн аж ахуй, соёл боловсролын ажилд нэхэгдэх хүний тоо урьд урьдаас улам бүр илүү болох нь үзтэл илэрхий тулд тус ард улсаас хуврагын тоог зохисоор хязгаарлах хэмээхийг гайсах газаргүй, ертөнц дахины аль ч улс гэрийн өрийн засаг заслалын хэрэг бөгөөд ялангуяа сүүлчийн үед гадаадын эзэрхэг түрэмгийчүүдээс тус улсад өнгөлзөн халдаж бидний монголчуудын эрх чөлөөг дайн зэвсгийн сүр хүчээр булаан авч боомилон боолчлохыг занаж бүхийд ялангуяа харъяат засгаас улс орнынхоо хил хязгаарыг батлан хамгаалж, аж ахуй, эрдэм соёлыг аль хурднаар бэхлэн хөгжүүлэхийг эс оролдвоос тусгаар тогтносон тулгуураа алдахад хүрүүжин хэмээхээс нилээд үлэмжхэн тоотой ажилчдын хүч нээгдэх нь арга буюу тиймийн тулд бидний хуврагууд засаг төрийн явдалд эс оролцон номын ёсоор санваарыг сахих чойрын сургуулийг үйлдэх зэргээс өөр үгүй боловч улсын чухам бодлогыг ухамсарлан дагаж явбаас зохих бөгөөд лам болж цэргийн зэрэг ард олны албан ажлуудаас жил бүр тайлагдах хүмүүсийн тоог чингэж хязгаарлах эрх нь эдүгээгийн засгаас хэвээр буюу ялангуяа хадгалах нь эл дээрхи элдэв нөхцөл холбогдлоос эгнэгт байх учир, ард улсын хуулийг эсэргүүцэх хүндэтгэхгүй шудрага төвшин байваас зохих буюу эсхүл сая санваараа сахиж хуврагын ёсоор тавтайяа орших зорилгодоо саад учруулуузай.

6. Халдвартай халуун томуу тархуузай

Эдүгээ аваас эсэргэн хавар /ирэх хавар/, зуны цаг урин дулаан уур амьсгал орж халууны туйл эхлээд чийг бороо элбэгшин элдэв хорхой шавьж хар багтана бужигнан босч ялангуяа олон түмний хуран цугласан хот орноо хүний идэш ууш ба шээс баасанд түрхрэн шавааралдаж улам дэм аливаад буртаглан элдвийн догшин халуунтай

томуу өвчнийг өрөвсөн халдаахуй нь зах жишээлбээс юуны урьд гэдэсний хижиг өвчин, энэ нь хэдий сэрүүн хүйтэн цагт ч хааяа байвч, нэн ялангуяа урин дулаан орж жинхэнэ халууны цаг эхэлмэгц чингэж хот суурин газраа улам бүр өрөвсөн халдаж олон хүнийг зовоох үхүүлэхүй нь үлэмж бөгөөд уг өвчний чанар анх халдварлаж эхний хоёр долоо хоног хараахан учир зөөлөн, дараагийн дөрвөн долоо хоногийн 9 дүгээр өдрөө нэгэнт хэнхдэг буюу гэдэсний орчим хэдэн арваад улаан эсэргэнэ гарч баас хатан байн, улам шингэрсээр гүйлгэн эхэлж цааш бүр хүндрэн толгой өвдөж хоолноос гаран ам цангаж бие халуурсаар уг халууны хүчин 40 гаруй хувь өсч ухаан мэдрэл самууран солирох бөгөөд бас бага илаарших болтол дахин үгдрэн хүндрээд хамаг биеийн бусад хэсгүүдэд ч халуун суух нь олон янз бөгөөд онц аюултай зарим нь болбоос уушиг, чих, бөөрөнд шилжин халдах ба бүр ч өлөн гэдэсний цусны цутгалт орох, энэхүү өвчнийг нэгэнт хүртсэн хойно шууд дарах онц түргэн хүчтэй өрөндөг ховор учир урьдаас сэжиг бүхий цээрлэлийг чухалчилбаас зохимой.

Юун хэмээвээс түүхий ус буюу сүүг үл ууж, хоол идэхийн өмнө гарыг савандаж цэвэр усаар угаах тэргүүтэн ер аливаа ариун цэврийн ёсыг гүйцэтгэвээс зохимой. Үүнд эл ариун цэврийн анхны журам нь хар батгана болбоос адууны хомоолд өндөглөж найм хоногийн дотор төлжин үржихүйн тулд түүнчлэн өндөглөх буртаглахыг алив чадахаараа сэрэмжилж, баас шээс зэргийн буртагыг хуурай шороогоор булах, хоол идээний зүйлүүдийг ил задгай тавихгүй эрхиш цэвэр хөнгөн бөс буюу цаасаар бүрхүүлэн зохих сэрүүн газар агуулах зэргийн арга арчилгааг сахин анхаарахын гадна уг өвчнийг халдварлуулахгүй тусгай тарилга байх, түүнийг дөрөв тав хоногоор завсарлаж гурван удаа үйлдэх хэрэгтэй тул бэлхнээ энэ зун цаг улсын эрүүлийг хамгаалах яамнаас уг тарилгыг улам түргэн дөхөм бэлтгэлтэйгээр өргөтгөн явуулах төлөвлөгөө нэгэнт зохиогдон одооноос үүсгэн явуулж эхэлсэн. Иймд лам нар бид дургүйцэх/дур үгүйцэх/ явдалгүй даруй тус улсын засгаас олон нийт бидний эрүүл мэндийг энхрийлэн үхэх зовохыг урьдаас сэргийлж эсэргүүцэх зохих эмнэлэгийг биднээс огт үнэ өртөг, чирэгдэл төвөггүй тусгай эмч нарыг анги хуваан томилон гаргаж аль хороо хорин, хаалга хашааны ойр олны төвийг харгалзан явуулж тариулан гүйцэтгүүлэхээр буйг утган хүлээж сүслэн дагаваас зохихын гадна, ер уг өвчинөөр нэгэнт өвдсөн этгээдийг улсын эмчлэн сувилах болницийн газраа шилжүүлэн хэвтүүлж эмчлүүлвээс зохих бөгөөд учир нь уг өвчин нь түргэн гүчир/хүчтэй/ болох тулд зохих эмнэлэг сувилгаагүй үхүүлэх буюу жинхэнэ цээрлэлийг хайхрахгүй буюу хайхравч энгийн бүдүүлэг аж төрөхийн элдэв шалтгаанаас нарийнаар үл чадаж олон түмэнд дэлгэр тархан халдаахаас зүй нь шууд болгоомжилвоос зохихын тулд болой.

7. Лам нарын эмнэлэгийн газар

Гандан ба Зүүн хүрээ хоёрын хоорондох их чөлөөний дунд хавьд хойш харсан нэгэн байшинд төвд монгол үсэг бүхий пайзтай. Лам нарын эмнэлэгийн газар буй хэмээн манай олон лам нар мэдээд нилээд олон хүмүүс эмнүүлэхээр очсон боловч үүнийг сайн мэдээгүй буюу учрыг сайн ойлгоогүй лам нарт зориулан мэдүүлэх нь: Энэхүү эмнэлэгийн газар болбоос европ эмнэлэгийн ёсоор хүнийг эмчилдэг газар мөн. Хуучин цагт тус улсад төвд эмнэлэгийн ёс бага сага дэлгэрсэнээс гадна хятадын тайпугын ёсны эмч нар мөн үзэгдсэн билээ. Энэ үест ардын засаг болбоос лам нарыг цэрэг ба аж ахуй зэрэг улсын чухал ажилд оролцохгүй учир сонгуулийн зэрэг улс төрийн зарим эрхийг хассан боловч (байвч) үүнээс өөр ямар ч эрхийг хасаагүй ба бараа нийлүүлэх, үсэг бичиг сургах эмнэх зэргийн хувиар хар шар хэмээн ялгахгүй эмнэх явдалд болбоос олон ардын эрүүлийг хамгаалахыг зорин түүнд дэлхий дахины хамгийн шалгаран боловсорсон европ ёсны аргуудыг хэрэглэж

лам нарыг эмнэхэд ч нэгэн адилаар европын ёсоор эмнэмой. Иймийн тул энэхүү эмнэлэгийн газрыг байгуулж өөрийн дураар эмнүүлэх лам нарыг тусгай мэргэжсэн докторыг суулгаж үнэ өртөггүй эмнэмой.

8. Жижиг мэдээ:

Монголын зуны тэргүүн сарын арван долооны өдөр буюу монголын албан тооны⁹ зургаан сарын долооны өдөр Хорийн хурал эхэлнэ. Энэ хурлын сүүлд ташаа хоёр өдөр гаргаад дараа нь Дашчинлэл дацанд түгийн (? төв. 'khrugs) дамжаа суумой. Гунгаачойлинд Турчилмуй (? төв. 'thor-chos-la-mo'i), Идгаачойнзинлинд Рэгцэн (төв. rigs-chen) дамжаа суумой.

Хуучин монгол зурхайн ёсны зуны тэргүүн сарын 30-ны өдөр ба монголын албан тооны 6 дугаар сарын 19-ний өдөр наран бага дутуу хиртмой. Монголын шар зурхай ёсны зуны дунд сарын шинийн 6-ны ба албан тооны 6 дугаар сарын 25-нд Хори хурал Чойцам болж түүний дараа Мэгээмийн бүтээл хурмой.

9. Гадаад мэдээнээс:

Үнэн сонины 47 дугаарт хэлсэн ёсоор барга нутагт байгаа Ганжуур ба Асуурь сүмийн зэрэг газарт япон манжийн эрх баригчдаас цэрэг суулгахын тул тэндэхи сүм дугануудыг эзлэн авч оршин сууж байсан лам нарыг зайлуулан нүүлгэсний учир. Сүсэгтэн ардын санал сэтгэл¹⁰ маш ихээр алдагдсан байна хэмээсэнг хянаваас. Япон манж нарын эрх баригчдаас шашныг хүндэтгэн өмгөөлөнө хэмээн зарласныг зарим этгээдүүдээс итгэх аваас чухамдаа худал /нь/ хэмээн илэрхий. Хэрвээ шашныг хүндэтгэж сүсэгтэн ардыг хорсгох үгүй үнэн санаа мөн болбоос цэрэг суулгах өөр арга олдох байсан буй за.

10. Лам болох эсэх эрхийн тухай

Асуулт

Эндэх хүрээнд суудаг гэлэнгээс асуусан нь.

18 онд 10 настай нэгэн лам хүүхэд манай хийдэд шавилан хурж миний гэрт суун ном заалгасаар энэ хорин зургаан онд нэгэнт 18 насанд хүрсэн тул түүнийг болбоос шашин төрийг тусгаарласан хууль ёсоор яах буй.

Хариулт нь

Тэрхүү хүүхдийг чингэж анх шавилан суухуй цагт эдүгээгийн шашин төрийг тусгаарласан тухай шинэчилсэн хууль нь хэдий гараагүй агсан боловч түүнийг тийнхүү 10 настай атал лам болгосон нь: Байцааваас бэлхэнээ тус улсын тусгай жинхэнэ хуульд аливаа хүүхдийг 18 насанд нэгэнт хүрсний хойно сая бусдын дэмжилгэнээс ангижран гарч хүний бүрэн чөлөөт хуулийн эрх эдлэх нь ямагт тодорхой.

(Хуучны хэв хуулинд ч болов тэрчилэн) тул хэрхэн хэмээвч ер улсаас хүн ардын хөвгүүдийг соён хүмүүжүүлж хэзээ хэрхэн бүрэн эрх чөлөө олгох зэрэг хууль зэргийн байдал зүйд үл нийлэлцэх бөгөөд бас ч аль онд төрөөд насыг чухам хэрхэн тоолж зохих данс хард тэмдэглэгдсэн зэрэг учрыг орон нутгийн засаг захиргаанаас цөм магадлан байцааж сая үнэн болбол энэ 26 он 2 сард тогтоон баталсан шашин төрийг тусгаарласан хуулийн нэмэлтийн гуравдугаар зүйлийн тайлбарт 23 он 12 сард батлан тогтоосон шашин төрийг тусгаарлах тухай хууль гаргахын өмнө сүм хийдэд орж суусан нэгэнт нас хүрсэн лам нарт үл хамаармой, хэдий тийм боловч хэрвээ хэрэглэгдэх аваас нас тэнхээцэж/тэнцэж/ тохирсон лам нарыг цэрэгт дайчилж болох эрхийг цэргийн яаманд олгосугай хэмээн заасан ёсоор дагаж явмой.

Мөн хүрээнд суух нэгэн хуврагаас ирсэн асуулт нь

Би болбоос хэрвээ хар байваас цэргийн бүртгэлтэй байваас зохих насны хүн бөгөөд амьдралаа болбоос хөдөө гэрийн ураг төрлийн тэтгэвэрээр амьдарч хийдэд суудаг. Надад энэ жил цэргийн тусгай татварт 120 төгрөг ноогдсон. Гэвч би өөрөө монгол бичиг сурсан ба бас ч нилээд хэдэн хүнд монгол бичиг зааж сурган буй. Иймд

надад энэ тухай уул татвараас хөнгөтгөл /хөнгөлөлт/ үзүүлэх зүйл байна уу?, үгүй юү?

Хариу

Зохих хуулийн ёсоор танд хөнгөлөлт олгох учиртай ямар хөнгөлөлт хэмээвээс: Монгол үсэг сурсанаар татварын зууны 20 хувь ба түүний гадна бусдад зааж буйн хувиар бас 10 хувь хэмээсний ёсоор бүгд нийлж 30 хувийн хөнгөлөлт бөгөөд 36 төгрөгийг хэлтэрүүлж 120 төгрөгөөс хасваас үлэж /үлдэгдэл/ хураалгах нь 84 төгрөг болмой.

Үүнд эрхлэх товчооноос тайлбарлах нь: Манай уншигчдаас хууль зүйлээс энэ мэтчилэн асууж ирэх аваас тус товчооноос хуулийг баримтлан хариу тайлбарыг өгч байя.

11.Уриалга

Энэхүү сэтгүүлийг уншигчид ба олон лам нар аа, бид одоо монгол лам нарт зориулсан сэтгүүлийг анх удаа нийтлэхэд өөрсдийн гэм дутагдлыг нуулгүй олны өмнө илэрхийлж аль чадах санаагаараа манай энэ сэтгүүлд оролцон тусалцахуйг уриалсугай.

Манай энэхүү үүсгэлтийн дутагдлыг дурдваас: 1.Бид хүн цөөн, 2.Сэтгүүлд бичих дадлага сургуультай хүн маш цөөн, 3.Сэтгүүлийг тархах арга зам сайтар боловсроогүй, 4.Сэтгүүлийн жинхэнэ ажилчдын шагнал ба цаас хэвлэлийн үнэ өртөг төлөх тухай санхүү огт үгүй зэргийн олон дутагдал буй гэвч бид нар уншигчдын оролцоо тусалцааг татан элсүүлж эдгээр дутагдлуудыг эрхбиш арилгаж тус сэтгүүлийн чанар сонирхлыг дээшлүүлж лав чадмой хэмээн найдмой.

Иймийн тулд энэхүү сэтгүүлийг уншиж сонирхогчид ба ер манай энэ сэтгүүлээс монгол шашны лам нарт тус нэмүүр гарах хэмээн бодох шар хар этгээд алин ч өөрийн авьяас чадал ба мөнгө хөрөнгөний чинээгээр дуртайяа тусалцахыг гуйсугай.

Үүнд мөнгөн тусламжийг болбоос шууд манай сэтгүүлийг эрхлэх хороонд биеэр буюу эсхүл бусдаар дамжуулан хүргэж өгсөн эздийн жинхэнэ нэрийг мэдүүлвээс улам сайн буюу эс мэдүүлэвч бас болмой.

Сэтгүүлд ямар нэгэн зүйлийг бичиж хэвлүүлье хэмээн санах этгээд яах хэмээвээс, сануулах нь өөрийн дураар шинэ зүйлийг зохиож бичих буюу эс бөгөөс сэтгүүлд нэгэнт хэвлэгдсэн аливаа зүйлд хариу хагалан тавих санаатайгаар ч бичиж өгвөөс тухайн сэтгүүлийг эрхлэх хорооноос энэхүү зүйлийг хянаад улсын хуульд ба номын ёсонд харшлалгүй сонин сэтгүүлийн зорилгод тавтайяа нийлэлцэх зүйлийг зохиолын маяг сайн болбоос хэвээр нь ба алдаа ташаатай газар буй болж гэм засаж хэвлэмой.

Уг хэвлэсэн зүйлийн зохиогчийн нэрсийн тухай болбоос жинхэнэ нэрийг буюу эсхүл зохиогчдын ерөнхий дүрмийн ёсоор нэгэн өөр нэрээр нийтэлж ч болмой яа.

Хэрэв эрхлэх товчооноос сэтгүүлд тохирохгүй хэмээн түдгэлзүүлсэн зүйл гарваас уг зохиолч долоо хоногийн дотор буцааж авахыг нэхэх эрхтэй болмой.

Сэтгүүлийн эрхлэх товчоо Эрдэнэпил, Шадав, Ринчинхорлоо

Арын нүүр

26 оны 6 сард Гандан хүрээний сэтгүүлийг эрхлэх товчооноос бүгд 3000 хувь хэвлүүлвэй.

үнэ төгрөг мөнгө мо. у. хэ. хо дугаар ¹¹

ИШЛЭЛ, ЗҮҮЛТ

- 1.Дараа үзэх: Bawden, C. R., The Modern History of Mongolia. Weidenfeld and Nicolson. London 1968 (revised edition: KPI, London 1989); Пүрэвжав, С. – Дашжамц, Д., БНМАУ- д сүм хийд лам нарын асуудлыг шийдвэрлэсэн нь. 1921-1940 он. УБ 1965; Миннис, А., МАХН-аас сүм хийд, лам нарын эдийн засгийн хүчин чадлыг эвдэж устгахын төлөө явуулсан тэмцэл. УБ 1972; Бямбаа, Д., Улаанбаатар хотын намын байгуулга (1921-1940). УБ 1972; Өлзийбаатар, Д., Яагаад 1937 он? УБ 2004; Самбуу, Ж., Шашин ба лам нарын асуудал. УБ 1961; Болдбаатар, Ж. – Санждорж, М. – Ширэндэв, Б., Монгол улсын түүх. Тавдугаар бүлэг. УБ 2003; Болдбаатар, Ж., Монголын бурханы шашны лам хувраг. УБ 2010
- 2.The Journal of the Lamas: A Mongolian Publication in Tibetan Script. Preface by Stéphane Grivelet. Special Papers Issue Fourteen, Publications of the Mongolia Society, INC., Indiana University. Bloomington 2001
- 3.Уг эх нь төвд галигаар биш, харин төвд хэлээр бичигдсэн.
- 4.lama-nar-un sedkyl: enekъ sedkyl-i Ulayan bayatur qotan-daki Gangdang kъiyen-ъ lamanar-un sedkyl-i erkilekъ gajarača saradutam nigen uday-a keblen neyitelemъ: dъger 1.; bla-ma-nar-'ung sed-khul: e-ne-khu sid-khu-la'e-ge 'u-lāng-pa-thor ho-thon dahe dga'-ldan khu-re-ye-nu bla-ma-nar'un sid-khul'e-ge er-he-ye(le!)-khu ka-tsa'e-tshe sar thu-dum ne-geng 'u-ta-ga heb-leng ne'i-the-le-mo'i: dvu-gār 1
- 5.„Эхлэх, үүсэх” - Я. Цэвэл “Монгол хэлний товч тайлбар толь” УБ 1966 он. 870-р тал.
6. „Уршиг” - Я. Цэвэл “Монгол хэлний товч тайлбар толь” УБ 1966 он. 664-р тал.
7. „1. Бие махбодийн үйл ажиллагаа, хүний зан байдлыг магадлан тогтоох эрхтэнүүдийн системийн нэгдэхүүн.
2. Мэдэц, боловсрол” - Я. Цэвэл “Монгол хэлний товч тайлбар толь” УБ 1966 он. 353-р тал
- 8.„Амьдрал”
- 9.Аргын тоолол
- 10.сэтгэл санаа
- 11.26 on 6 sar-a-dur: G.angdang kъiyen-ъ sedkyl-i erkelekъ tobčiyen-ača bъgъde 3000 qubi keblegъlbeici: bne tъgъrig munggъ mo.u.he.ho duyar; 26 'ong-na 6 sar-ta/ 'u-ni thug-rug mung-gu/ dga'-ldan khu-re'i'ni sed-khul'eng thob-che-ya'e-tshe 3000 hu-pi he-pi-le-kul-spas/